

H A L K E V İ

Altan

YIL -I-

HALKEVİ İDARE HEYETİ TARAFINDAN ÇIKARILIR

SAYI -12-

ELÂZİZ

Ayda bir çıkar

22 2. nci Kânun 1936

İ Ç İ N D E K İ L E R

Halkın okuması yolunda Halkevlerinin ödevi

Esirden olduk yine esir olacağız

Yeni Parola Hudutsuz yükseklik

Eski Sazların Telinden

Hayvanlardan İnsanlara Geçen Hastalıklar

Harpunan etrafında bulunan yer adlarının Tetkiki

Şarımızda olup bitenler

C. A.

M. GÜRGÖZE

B . Turgut Okaygün

C . Ataç

Mazhar

Nurettin Ardıç

C. H. P.
Zemmini Halkovı
KİTAPÇISI
İS

H

A

L

K

E

V

İ

Altan

YIL -I-

HALKEVİ İDARE HEYETİ TARAFINDAN ÇIKARILIR

SAYI -12-

ELÂZİZ

Halkın okuması yolunda HALK EVLERİNİN ÖDEVİ

Halkevlerimizin , ulusal Eğitim yolu
nda ne mutlu birer kaynak olduğunu ,
yürdün her yönünden ve her gün başka
başka alanlarda yükselen göğüs habartisi
ve gönül doldurucu haberlerden anlıyor ,
ve çoklarını da gözlerimizle görüyoruz .
Türk ulusunun fikir genliğine dökülen bu
emek daha arkada kalan devirlerin tutumla-
rında da görülmüş olsa idi Türkiye cumhuri-
yeti , bu gün olduğundan daha pek çok
üstün bir durumda bir yurdun günlük
gereklerini saptayıp yönetmekte bu kadar
çetin ödevler karşısında kalmıyacaktı .
Şakat ne çareki Türkiyenin ve Türklüğün
kurtuluş ve kuruluşu , ve ulusal kalkınma-
nın başarısı Cumhuriyetle olabildi . Devletin

ödevleri o kadar büyük ve önündeki işleri o
kadar çokturki bunları gören bir bakışla
gözdeu geçirmek insanı irkilmeden ve
korkmadan bakmaya bırakmaz . yüz yılların
ihmal ve inhitatını bir çarpıda atlayıp
geçmek için koskoca bir yurdu bu çöküntü
den kaldırıp asrın istediği bir mertebeye
götürmek hangi beşer kitlesinin kârıdır ?
Buna ancak nice bin yılların gelip geçmiş
ikbal ve idbar rüzgârlarına göğüs vermiş
ve hiç bir kasırganın önünde kırılmamış
olan Türk ulusu muktadir olabilirdi . işte
cumhuriyetin eli ile işlenen bu kabiliyettir .
Lakin ulusun köklü ve sağlam her türlü
kabiliyet ve tükenmeyen enerjisinden fak-
kile faydalana bilmek için bu ulusa yapıl-

cak daha pek çok hizmetler vardır. Türk ulusunun maneviyatındaki eşsiz cevheri bilmeyen ve teslim etmeyen dünyade tek bir insan mevcut değildir. Hele kahramanlık, tahammül, azım, buluş ve başarı hasletleri o kadar derin ve o kadar güvenlidir ki, üstüne el koyduğumuz ve koyacağımız bütün güçlüklerine rağmen en büyük işleri de başarıp kurtaracağız. Devletin yönettiği ve başardığı bu işlerin yanı başında yürütülecek kültürel çalışmalarımıza da çok ciddi bir önem vermeliyiz. Küçük yavruları ve genç delikanlıları öğretim alanlarında gereği gibi yetiştirmek ödevi durmadan genişliyor ve dahada genişlemeğe hazırlanıyor. Fakat halkımız ve hele köylümüz hemen hemen hiç bir şey okuyamıyor okuyamıyor dedim ama; hemen düzeltiyim ki köylü okuyor, lâkin bu günkü ihtiyaç ve bu günkü gidişe yarayacak bir şey okuyamıyor, halbu ki köy odalarında geceleri ve kış günlerinin boş saatlarını geçirmek için toplanan köylü yine Hazreti Ali cenklerini, hayber kalesinin fethini, Ebucehil ile Hazreti Hamza cengini, Battal Gaziyi, Abamüslim hurasanîyi Aşık keremi, Ferhat ile şirini, ve buna benzer daha bir çok macera, kahramanlık, aşk hikâyelerini seve seve okuyor, en hazlı bir heyecanlada dinliyor. Taşra Kitapçılarına, ve gezici kitap satıcılarına sorulursa bu çeşit kitapların sürümü karşısında şaşırıp kalmamak mümkün değildir.

İstanbuldaki belli başlı Matbaaların bile hem pek çok sayıda olmak üzere bu kitaplardan bastıkları da görülüyor.

Şu halde köylü okuyor ve okumayı seviyor, lâkin biz ona okuyacağı ve beğeneceği kitabı veremiyoruz. Kitap yazarlarımız hep üstün konular ele alıyor ve onları yine üstün sözlerle süslüyor, uyanık ve ileri

okumuş kimseler için ortaya koyuyor. Ve sonunda da bu kitapların iyi bir satışa erişmemesinden hem yazan, hem de basan zarar görüp sızlanıyorlar. Ne olur biraz da halkın okuyacağı, yani köylünün ve çokluğun kapaşa kapaşa satın alacağı Kitaplar yazılsa ve basılsa meselâ Mehmet hanefi cenkleri, Hazreti Ali cenkleri, Battal gazî, Abamüslimi hurasani kavgaları gibi halkın kahramanlık duygularını çekip ta sonuna kadar götürecektir yiğitlik ve erdemlilik macaraları ile dolu ve yine halkın diline ve duygusuna uygun bir dil ile Ulusal kahramanlıklara ait Kitaplar olmalıdır.

Hele erkinlik savaşlarına ait ne güzel şeyler yazılabilir. Fakat bu kitapları yalnız yazmak ve basmakla bırakmayarak köylüye tanıtılmalı ve onun vereceği heyecanı tatdırmalıdır. İşte bu işi Halkevleri pek alâ yapabilir, ve belki de en çok görebileceği ve en büyük faydalar elde edeceği bir iştir. Bu çeşit kitapları yazacak yazarlar bulunabilir onlara yazdırmalı ve bu kitaplar da yalnız kahramanlık, erdemlilik, mertlik, yiğitlik, ve iyi ahlâkın işlenmesini esası tutarak macara ve heyecan dolu konuların bulunması istenir kitabın başka değerine bakılmaz. Bu kitaplardan her köy odasına birer tane demirbaş olarak verilir, köyün öğretmeni veya bir okuru tarafından her gün bir parçası okutulur köylüye dinletilir, ve banun arkasından her okuyan köylünün bu kitaptan bir tane edinme gayretini taşıyacağına şüphe yoktur. Birde her çevrenin içinde yetişmiş uzak yakın çağlarda yaşamış çevrenin kahramanları vardır. Bunların da adlarına bir çok şeyler yazılabilir. Ve bunların tamamilе aksi olan kötülük işlemiş insanlar da yaşamıştır.

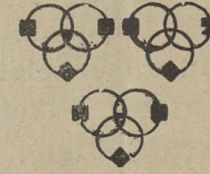
Bunların da kötülüklerini, yurda ve yuritaşa karşı yaptıkları fenalıkları saptayıp sonlarının nereye vardığını da göstermek suretile iyilik yolunda yiğitliğe teşvik eder şeylerde yazılarak verilebilir. Halkevlerinin bu yolda yapacakları hizmet çok yerinde ve pek önemli bir ödevdir.

Bu ulusal evlerin çalışanlarından ve yazarlarından bunları isteriz hatta bütün yazarlarımızdan da isteriz. Herhangi Halkevine böyle bir eser verilirse bu eserler çok büyük bir şükranla karşılanır ve basılır. Ve bastırılmalıdır da

bu gibi kitaplar veya küçük hikâyeler hem halkımıza ve hem de yeni nesle pek ama pek çok lâzımdır. Bunu yapmak bir yurt ve ulus borcudur.

Halkın okuduğu kitabı, halka göre yazmanın ne büyük bir başarı olduğunu unutmamalıdır. Dünyanın en büyük ve ünlü yazarları tarihteki şöhretlerini bu yüzden kazanmışlardır. Bizim yazarlarımız da bu yöne önem verseler Ulusal bir kaç büyük şöhrette biz yetiştirebiliriz.

C. A.

Esirden olduk YİNE ESİR OLACAĞIZ

Dünyanın meydana gelişi ve sonucunun neye varacağı her zaman için o devrin alimlerini, filosoflarını, dincilerini hayli uğraştırmış ve bu didinmeler içinde "Kant, Laplasın,, güneş aleminin ne suretle teşekkül ettiğine dair olan nazariyelerle ortaya çıkmıştır. Yalnız bu nazariyeye göre güneşin bir nebülözden hasıl olduğu ve arzımız ile diğer seyyarelerinde güneşten ayrıldığı kabul edilmiş isede asıl güneşin ve acunda bulunan bütün cisimlerin temel taşı olan maddenin ne olduğu ve bu maddenin sonucunun ne olacağı izah edilememiştir.

Fennin bu günkü durumu bu gibi karanlık ufukları biteviye aydınlatacak kertede değil isede bunlar üzerinde ufakta olsa, birer ışık

demeti gezdire bilmektedir. İşte bu ışıklar yardımıyla, maddenin nasıl varlık kazandığı ve bu varlığın sonu nereye varacağı hakkındaki, en büyük fencilerin son düşüncelerini gösterir, bir taslağı çizmeye çalışacağım.

Herkesin bildiği üzere acunun maddî varlığını teşkil eden her cisim moleküllerden (zerre karşılığı) bunlarda atomlardan (bir birleriyle birleşerek zerre yapan cüzü fert karşılığı) yapılmıştır. Bir zamanlar maddenin en küçük parçasının atom olduğu ve atomdan daha küçük bir parçanın bulunmadığı inanı vardı. Sonraları anlaşıldı ki maddenin en küçük parçası kabul edilen bu atom güneş manzumesinin küçültülmüş bir örneği imiş. Ato-

mun da ortasında, güneş rolünü oynayan ve adına (proton) denen, bir merkez kısmı ile bunun etrafında baş döndürücü bir çabukluk ile ve başka başka mahrekler üzerinde dönen (Elektron) adlı peykleri varmış. Çıplak gözle görülemedikleri gibi varlıkları ultra mikroskoplar ile de sezilemeyecek kadar küçük olan bu atomların güneş manzumesine benzemeleri ilk bakışta biraz akla uzak gibi gelirse de, küçüklüğü namütenahiye doğru götürürde böylece mükayesemizi yapacak olur isek atom merkezinin etrafında devrini yapan bir elektronun kendi merkezine olan aralığın kendi boyu ile kaç misli ise arz ile güneş etrafındaki yolun arzın kutru ile ancak o kadar geldiği meydana çıkar.

Yapılışı güneş manzumesine benzeyen atom bazı uygun şartlar altında peykleri olan elektronlarını fırlatır ve bu fırlayıştan ise zıya, hararet Elektrik... gibi kudretler hasıl olur böylece dağılan elektronlar acunun madde ve kudretini yaratan (esir)e kalbolurlar.

Üzerinde uğraştığımız mesele ile ilgili olduğu için esirin ne olduğunu kısaca hatırlatalım: ağırlığı, katılığı olmıyan, maddî varlığı gerek duygu uzuvlarımız ve gerekse bu günün en hassas aletleriyle anlaşılamıyan bir şeydir. Her ne kadar esir denilen şeyi göremiyor, tartamıyor isekte onun varlığına kendi varlığı-mıza olan inanımız kadar kesin bir kuvvetle inanıyoruz. Bu inanımız ise şuracığa çok kısaca kaydedeceğim bazı fennî hadiseleri incelemelerden doğmuştur, şöyle ki; Elektriklenen bir cisim hiç bir maddî vasat olmadan etrafında bulunan cisimleri kendisine doğru çeker, miknatis çabukları demir parça-

larını ta uzaktan çeker İstanbul, Ankara, Mısır, Moskova gibi uzak merkezlerde söylenen şarkıları söylevleri Elâzizde eşitiriz. Gök kubbesini süsleyen yıldızlarla aramızda hiç bir maddî vasat olmadığı halde onların ışıkları bize kadar gelir.

Güneş ta uzaktan arzı kendisine çeker. Bütün yıldızlar, aralarında bulunan pek derin açıklıklara rağmen, cazibelerile birbirlerine tesirlerde bulunurlar. Daha bunlara benzer bir çok hadiseler vardır ki esir denilen vasıta olmasaydı bu hadiselerden hiç birinin vukuna imkân olamayacaktı.

Suyu durgunlaşmış bir havuzun suyuna yavaşça elimizi daldıralım. Bu suyun yüzünde bulunan kırmızı bir elmayı; elimiz yardımıyla sud ahasıl edeceğimiz uygun dalgalar ile, isterisek kendimize yaklaştırır ve yine arzu eder isek kendimizden uzaklaştırırız ve her birimiz çok kere suya düşen her hangi bir şeyimizi bu hareketleri-

mizle yakalamışızdır.

İşte bir miknatis çubuğunun bir demir çiviye çekmesi de miknatisin atomlarında bulunan elektronların titremleri ve ya her hangi bir uygun hareketleri ile esir içinde hasıl ettikleri dalgalar yardımıyla oluyor.

Güneş ışığının bize kadar gelişi de güneşi teşkil eden maddeler atomları gözümüzde görme hadisesini yapabilecek kertede titremler hasıl ediyor ve bu titreşiş esirde dalgalar meydana getiriyor. Bu dalgalar da esir içinde saniyede üç yüz bin kilo metre yol yürüyerek gözümüze geldiğinde bizde görme hadisesini hasıl ediyor.

Esirin varlığı bu kadar basit şeylerle değil her kese daha çok kesin inan verecek fennî meselelerle isbat edilmektedir. İşte varlığında hiç şüphe olmıyan bu esir teşkâsüf edip akıllara durgunluk verici çabuklukla harekete geçerek maddeyi meydana getirdiği fennin

bu günkü durumuna göre kuvvetle tahmin edilmektedir.

Yumuşak olan cisimlerin hareket ederken çabukluklarını artırır isek sertlik kazanacakları şu tecrübelerle anlaşılmaktadır. Mayilerin elektriklenme hassalarını araştıran enstitülerde beş yüz metre yükseklikten akan iki santim kutrunda bir su sütununa en baba yiğit bir kimsenin salladığı kılıç batmaz oluyor. Demek oluyor ki bir santim kalınlığında sudan yapılmış bir levhayı iki bin metre kadar bir yükseklikten düşürürcesine hareket ettire bilsek bu su levhası kırk ikilik topların mermileri delemeyecek kadar sertlik kazanacaktır. Bu bilginin sanayide tatbikati olarak yumuşak demirden yapılmış ve ortaların dan birer dingil geçirilmiş kurslar, dakikada bir kaç bin devir yapacak kadar, süratle çevrildikleri vakit en sert çelikleri tahta biçer gibi kesiyorlar.

Her yaz mevsimlerinde gök yüzünde gördüğümüz

müz ve adına yıldız akması dediğimiz şeyler gök boşluklarında süratle seyreden bir takım taşlardır ki bunlar hızla havaya çarptıkları vakit hava kendilerine sert bir madde tesirini gösterir ve bir harp gemisinin çelik kalkanına çarpınca kızaran büyük çaplı top mermileri gibi bu taşlar da kızarırlar.

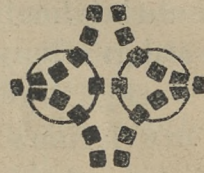
Yukardaki örneklerden anlaşılıyor ki, katılığı şimdiye kadar en hassas aletlerle duylamamış olan esire de bir hareket verir ve bu hareketi zıya süratı kadar artırır isek esir de bir sertlik kazanır ve kendisini madde şeklinde bize tamtır.

Böyle bir hareketi esirin nereden aldığı tamamiye izah edilemiyor isede maddenin tekâmülü sonucunda ihtiyarhyarak esire döndüğü hemen tamam isbata yakın bir değerle ve fennî tecrübelerle izah edildiğinden, sonucu esire varan maddenin başlangıcı da esir olması gerekeceği düşünüyor ve bu düşüncenin yarattığı ihtimallerden şimdilik akıllara

en uygun geleni de esirin, henüz bilinmiyen sebepler altında, tekâsüf ederek harekete geçmesile ve bu hareketindeki çabukluğu kendisine katılık kazandıracak bir kerteye girmesile madde teşekkül etmiş oluyor.

(Bitmedi)

M. GÜRGÖZE

Yeni Parola Hudutsuz Yükseklik

Her millet tarihinde o millet Başbuğlarının asırlarca yaşamış ve yaşamakta bulunmuş nice buyrukları vardır ki kasırgaların silp devirici zoruna mukavemet edebilmiş nazım, irşatkâr olmakta devam etmiştir. Japonya'da ilk mikado İsanın milâdından 600 sene evvel Hükûmdarlığa başlayarak gökün oğlu sıfatile buyruklar vazı, etti. Japou ulusal iradesinin yoğurduğu bu buyruklar bu güne kadar Sarı ırk medeniyetinin, terakkisinin, yükselişinin temel taşı olmuştur.

An'anacı İngilizler "Hanoner,, hanedanına mensup birisini Hükûmdar yaparken bir Prensiperler mecmuasını taktim ettiler. Bu esasların hükmü; Arslan yürekli rişartların, büyük elizabetlerin bile nüfuzuna tahammül ederek Yirminci yüz yıla erişti. Peyğamber Süleyman rüzgâra, insana, cinlere, hayvanlara hükmetti, koyduğu töreler son necaşi için bile hareket düsturu ittihaz edildi.

Cemiyet için, ablâk, aile, imtizac için Tervatin, Zeburun, İncilin, Kur'anın koyduğu nasus Nebilerin bırakıkları ehdis bu gün bile muhtelif milletlerin hayatında birer hakim rol oynamaktadırlar. Binaanaleyh: Kaanlar, Hakanlar bizim geçmişimiz için birer şeref modeli olarak geri kalmış hayatımızda yazayan yeni başbuğun yepyeni buyruk ve tüzükleri cemiyetimiz için, ulusumuz için yeni parola olmuştur.

Bize, Türk ulusuna yeni bir kudatkubilik endi. O da Ankarada bulunan ve mekteplerinin kuruluşunun 59. neu yıl dönümünü kutlulayan Mülkiyelilerimiz B a ş k a n l ı ğında bulunan İsmet İnönü ile Atatürk arasındaki telefon konuşmasıdır. İki Başbuğun alelâde bir konuşması deyip geçmek hatadır ve tarihin vicdanını incitebilecek bir mahiyettedir. Vatanperver,

nasyonalist, bütün varlığını millî tarakkî ve refaha vakıf etmiş olan Atatürk bu konuşmada harikulâde ve denilebilir ki her zamandan çok daha heyecanlı ve bağıran görüyoruz.

"Onun için rica ederim, söyleyiniz o arkadaşlara ki bu devletin en aşağı 75 sene evvelki halını bilenleri içlerinde bulundurmaktadırlar ve yine İnönüde, Sakaryada, Dumlupınarında çocuk olarak yaşamış ve o yüksek manalı kafi-leye, devlet ve millet mefhumunu anlayarak karışmışlardır. İşte onların hepsine söyleyiniz ki şimdiye kadar yaptıkları temiz, Türklüğe lâyık olabilen işlerine karşı kendilerine minnetle mutahassısı,,

Dün ve bu gün hiç bir Başbuğ ve hiç bir Şef memleketin en ince taraflarile, en hurda cihetlerle bu derece alâkadar olmamıştır. ? Atatürk, türk hayatının bu günkü akışına candan bağlı ve onun ileri hamlelerine bizzat hız verdiği halde yarın da böyle geçmesini imanların üstünde olan imanile arzulamakta ve bunun için hiç bir devlet reisine ve hiç bir devlet önderine nasip olmayan ve heyecanlar yaratan büyük heyecanile :

"Fakat gene o arkadaşlara söyleyiniz ki Türk milletine, Türk Cumhuriyeti devletine karşı yapmağa mecbur olduğumuz ödevler bitmemiştir. Ve bitmeyecektir. Bu dünyadan geçerek Türk milletine veda edeceklerin çocuklarına, kendinden sonra yaşayacaklara, son sözü bu olmalıdır.

"Benim Türk milletine, Türk Cumhuriyetine, Türklüğün istikbaline ait ödevlerim bitmemiştir, siz onları tamamlayacaksınız. Sizde, sizden sonrakilere benim sözümü tekrar ediniz... Atatürk en büyük idealistlerin en büyüğüdür. Büyüklük bir taraflı değil her taraflı olarak

kendisini tebaruz ettirmekte , dünyaya gelip giden inkılâpçılarla, tarihle arasında sökülmez bir vicdan birliği kurarak devam etmektedir.

“Bu sözler bir ferdin değil, bir Türk ulus duygusunun ifadesidir. Bunu her Türk parola gibi kendinden sonrakilere mütemadiyen tekrar etmekle son nefesini verecektir. Her Türk ferдин son nefesi Türk ulusunun nefesinin sönmeyeceğini , onun ebedi olduğunu göstermelidir.

Atatürk türklük mefhumu içinde saklı olan büyük tarihin ve milliyet hislerinin en alî mertebelerini bizzat icadettiği gibi bu icadının , dünya vicdanının tasvibini kazanan bu yüce eserinin bütün yücelikler üstündeki zirvesine çıkarak en temiz duygulu ve en samimî bir Türk heyecan ve imanile

“Yüksek Türk , senin için yüksekliğin hudedu yoktur. İşte parola budur diyor.”

Bir millet ki yükseklik için hudut tanımıştır,

o millet için yükseklik mahdud ve ileriye gitmek fikri ise yolun yarısında kalır.

Biz Atatürk çocukları da büyük irşatçıya ve büyük mefkûresine sadakat ve metanetle bağlanmış bir karakterle mücahaz olarak tekrar ediyoruz :

Het Türk , her türk çocuğunun vasiyetnamesindeki başlık senin parolanla zinetlenecek ve mirasçı ulusal parolandan sonra kanunî mirasına , millî mirasına tevarüs ve temellük edilektir. Artık her türk ferдинin buyurüklü parolasız vasiyetnamesi ve mirası olmayacaktır.

Türkiyemizde buyuruktan sonra iki dürlü miras usulu ihdas edilmiştir. Biri ve birincisi Atatürkün parolası, ikincisi her nevi mal mirasıdır. Biz bu parolaya bağlıyız , bağlı kalacağımıza mukaddesatımız olan başınla yemin ederiz...

B. Turgut Okaygün

Eski Sazların Telinden

Sarayların şaşaalı salonları , Divan edebiyatının mey kokan ve mahbup tere-nnüm eden şiirlerinin ahengi ile bedm-estane ve yurdun acılarına karşı gön-lünü ve kulağını kapamış gafilane bir devir sürerken Anadolunun harap bağ-larında, yoksul tarlalarında genç kızlar , taze gelinler içli iniltiylelerle , zavallı talilerine göz yaşı döküyorlardı. Bir genç kızın yavuklusuna veya taze bir gelinin levent kişisine karşı söylenmiş olduğunda şüphe edilemeyen şu türküye bakınız;

“ Bağlar harap oldu , bülbül ötmüyor ,
“ Ömrüm, günüm bitti, hasret bitmiyor ,
“ Kuşa mektup verdim oda gitmiyor. ”
“ Tez gel ağam tez gel, gelde gene git ,
“ Açığın yaraları sar da gene git. ”

Ne derin ve ne kadar hazin bir hicran! bu beş mısralık bir köy türküsü değil, beş asırlık bir yurt ve gönül harabisinin ifadesidir. Birinci mısradaki kudretin şumulünü belki beş asırlık bir tarihin içinde buluruz. (bağlar) kelimesi bütün mamurelerin bülbül de bütün şen gön-üllerin senbolüdür.

Beş kelimelik bir sözün içine bütün bir yurdun tarihini ve bütün yanık ve yıkık gönüllerin hicranını sığdıran bu içli, yüce ve yosma Türk kızı ve gelini acaba kimdi ?

Ve ne büyük bir şairmiş ?...

Zavallı kara bahıtlı gelin , ne uzun bir hasret ve iştihakla yanmıştır ; Ömrünün, hayatının bittiğini seziyor fakat bu has-ret bitmiyor, bitmiyor, bitmiyor :

Osmanlı tarihinin bütün sergüzeşti ve bütün macerası bu mısrada gömülü. kim bilir , sevgili , Yemendemi , Fizan-dam ? Cezayirde mi, Tunusta mı, Mekke-de mi, Bağdatta mı ?...

Yurt ne kadar bakımsız , devlet ne ka-dar aciz ? idare ve teşkilât ne kadar bozuk , asayiş hiç yok .. Yazdığı mek-tupları kuşlar bile yerine götüremiyor zavallı anadolu, kaç asır böyle ağladı ve ve bu günü bekledi .

Bir de ihtiyar bir ninenin sazına doku-nalım, onun elem ve hicranı da genç kızın ve gelinin ye'si ve kederinden daha az değildir. Yine hangi adı taşı-dığı bilinemiyen ve fakat bütün Türk anaları gibi gönlü ve ruhu yanık ve yıkık bir türk ninesidir.

“ Oğul uşak yetiştirdim on tane ,
“ Aldı hepsin bırakmadı bir tane ,
“ İkisini verdim , yemen çölüne ,
“ Üç tanesi kılınc taktı beline ,
“ Üçü düştü zaptiyenin eline ,
“ İkisini aldı , bilmem neyledi ,
“ Zaman bize bunu böyle edyledi ,
“ Ağlamazda bu gözlerim güler ni ,
“ Acep bize bir gün bir el erer ni ,

Oh;... Büyük kalpli, yüksek duyulu nine, ne olur, sen sağ olsaydın da bize eren,

ve dilediğin bu eli görseydin . Bu el, senin yaşlı gözlerini kutsal ve kurtarıcı parmaklarile silerdi . Senin beklediğin bu el bize ulaştı ve erişti , senin yerini tutan nice milyonlarla ninelerin gamlı gözlerine nur , ve nice hicranlı genç kızlara ve gelinlere yep yeni bir uğur oldu . Senin yetiştirip bu toprağa verdiği oğullarını , çöller ve yabanlara gömen o devirler kapandı , Büyük bir Türk oğlu türk yurdunun yeni haritasını çizdi bu çizgilerin içinde kalan yurt, şimdi cennetlere eş olmak üzere düzenleniyor .

Senin, torununun mektubunu o zaman kuşlar götüremiyordu , şimdi Trenler ve Tayyareler taşıyor , başını kaldırıp şimdiki torunlarının saadetini görememisin ?

Zaptiyenin eline düşen üç oğlunun çarpıştığı dağlarda şimdi en sakin bir huzur içinde sayıyeyeler kuruldu, o zamanlar vızıldayan kurşun sesleri yerine şimdi en şen ve şakrak sazlar çalıyor, bütün köy çocukları küçük muzikalarile Cumhuriyet ve Atatürk marşlarını terennüm ediyorlar .

Beline kılıncı takan torunların , öyle bir kahramaalık gösterdiler ki, seni ağlatan nice yüz yılların tarihini bir kılıçta ikiye böldüler , bütün dünya bir tarafında kaldı, öbür tarafını biz tuttuk . Bütün dünya siyaset tartışıcıları bir araya geldiler , üstüne yalnız senin taktığın kılıcı koyduğumuz hakkımız, kuvvetimiz oldu ve biz ağır bastık .

İşte bu şerefli kalkınışı o kılıçlarla koruyoruz ve daha da üstünleniyoruz . Yad gözler bizim üstümüze çevrilemiyor .

Ne olduğunu, ve nereye gönderildiğini bilmediğin oğullarından biz haberler aldık ! Onları, gökten indiği iddia edilen bir kitabın bir tek sözü uğruna toprağa düşürmüşler ; kanını bir çölün bir avuç kumuna vermişler ; biz bunu öğrendik, ve dedikki biz, dünya ile ahireti beraber götüremez ve dünyada iken ahireti doyuramayız . Oraya kan ve civan lâzımsa bunu başkaları yapsın . Biz ancak kendi yurdumuza ve yurttaşımızın varlığına bağlıyız . Din ile dünyayı ayırdık . Şimdi giden torunların, gittiği yeri biliyor ve hepimiz beraber gidiyoruz . Ve hepimiz beraber yürüyoruz . Ve , zaman dediğin o duygusuz ve ölçüsüz devirde şimdi yok . İşlerimiz ve gidişlerimiz feleğin isteğine bağlı değil . Ve artık felek bize zulm edemiyor . Bizim , çok, çok büyük bir sahibimiz var .

Sen, rahat ve kıvançlı ol; Ey geçmişin yanık gönüllü büyük şair ninesi ! sen de güvenli ve bahtlı ol günün kızı, gelini, anası !

C. ATAÇ

Hayvanlardan insanlara geçen Hastalıklardan

Baytar Müdürü
Mazhar

ŞARBON -- DALAK

İnsan ve bilumum hayvanlarda görülen virüsü ve telkih edilebilen bir hastalık olup -Davenin keşfetmiş olduğu mikropardan hasıl olur . Bu hastalık memleketimizde sık , sık görülmekte ve gelir menbaı olan hayvanlarımızda birçok zayıat vermektedir . Bu yaz mevsiminde Türkiyenin hemen her tarafında görülmüş ve yekûn tutacak şekilde İnsanların da ölümünü mucip olduğu gibi (Ziraat Bakanlığının yayımından anlaşılmıştır .) İlimizde de muhtelif mintakalarda tesbit edilmiştir . Bu itibarla hem kendi hayatımızın ve hem de iktisadî mevkii bulunan hayvanlarımızın korunması için bu hastalık hakkında malumat edinilmesi bilhassa hayvan sahipleri için lâzımdır .

Mikrobu; kan ve ensağa bulunur , hareketsiz , düz batonedir ; ufak ufak çomak şeklindedir . Hava ile yaşar, 12—45 derece arasında tecezzi ve tebezzür ile çoğalır .

Tecezzi ile çoğalma uzviyette ve tebezzür ile çoğalma da zeri vasatlarında olur .

En ziyade müteessir olanlar ot yiyenlerdir . Beygir, Sığır, Koyun, Keçiler ve Develer ekseriyetle Domuzlar nadiren tutlurlar . Et yiyenler ziyade mukavemet gösterirler . Köpek, Kedi'de bazı şarbon vak'aları da görülmüştür . Vahşi hayvanlardan Geyik, Karaca, Arslan, Kaplan, Sırtlan ve Ayı da bir çok müşahadat vardır .

Hastalığın arazi hayvanlara göre değişir . Başlıca ve herkesce görülebilecek araz şunlardır : Samcı, hararetin yükselmesi, idrarın kırmızı renkte kanlı gibi olması, başta boyunda omuz başında karında sıcak ve ağrılı ozi-mavi şişlikler, titremeler, kanlı ishal, ağız ve burundan köpüklü akıntı, birden bire yere düşmek, diş gıcırdatmak; Ölmüş hayvanların: laşeleri çabuk kokar ve

şişer , kanları donmamış olarak akar , etleri pişmiş gibi sarımtırak renkte bulunur, dalakları bazı ahvalde kendi hacımlarının 4—8 misli kadar büyük görülür...

Masarıkada , bağırsak , periton , miğde , karaciğer, böbrekler, eviyeilenfaıyede de teşrihi değişiklik olursa da bunları anlamak için ihtisas sahibi bulunmak icabeder . Bu araz ile hastalık hakkında malumat edinile bilirsede en kat'i teşhis ince damarlardan alınan kanın mikroskop muayenesiyle olanıdır .

Hayvanlar bu hastalıktan bazan 5—10 dakikada bazan 1—4, bazan 10—24 saatlerde ve bazanda 2—5 günde ölürler . Genç olan hayvanlar yaşlılardan daha ziyade müteessir olurlar .

Hastalığın birinden diğerine geçmesi için hasta hayvanın kaniyle buluşmuş maddelerin sağlam hayvan tarafından yenilmesi lâzımdır . Çünkü : Uzviyette , kanda bulunan mikropolar

haricte hava temasına geçince İsporlarlar. İşte bu isporlar hastalığının bulaşmasını te'min eder. Hasta hayvanların kaniyle bulaşmış maddeler yoksa sirayetden korkulmaz. Memleketimizde bu hastalığın devam etmesine yegâne sebep telef olan hayvanları derin gömmezler, derilerini yüzerek bulundukları yerlerin civarlarına atarlar ve yahut hafifce gömerler veyahut ölüyor diyerek keserler ve etlerini yerler.

Bu suretli harice çıkan
kandaki ve yahut pek sathi
gömülen lâşelerin bulaş-
tırdığı kanlı topraklardaki
mikroplar neşvünümaya mü-
sait rutubet ve hararet bulu-
na isporlamağa başlırlar
işte tehlike bu zaman baş
gösterir. İsporlar kendileri
için müsait bulunan bu gibi
yerlerde çoğalmağa koyulur-
lar, çoğaldıkça bulundukları
sahayı genişletirler. Şu hale
göre git gide genişleyen bu-
laşık bir saha ortaya çıkmış
olur.

Yapılan tecrübelerle göre buralarda üç sene kadar hayatlarını muhafaza edebilirler. Binaenaleyh bu yerler her zaman için hastalık menbaıdır. Buralarda otlayan hayvanlarda şarbon hastalığı ve sahibinin gelirini temin eden hayvanlarda korkunç yekûn tutacak ölüm vak'aları görülür. Yalnız buralarda otladılan hayvanlarda değil bu yerlerden toplanan otlarla her hangi bir

yerde beslenenlerde de tehlike arzeder. Ekser sürü sahipleri susuzluktan ileri geldiğini söylerler ve hastalıktan Hükûmeti haberdar etmezler.

Sürüler gelip geçici ise bulaşık mıntakada mikrobu alan hayvanlar ölür diğerleri salim kalırlar. Ve binaenaleyh hastalıkta gelip geçici olur. Şayet sürüler geçici olmayup sabit bir yerin mali ise hastalık her zaman için mevcuttur. Bulaşık mıntakaya uğradıkça ve yahut bu yerlerden biçilen otlarla beslendikçe aürünün elden gaip edilmesi tehlikesiyle karşılaşılır.

Bu mühim hastalıktan hiç korkmamalıdır. Çünkü: Cumhur hükûmetimiz tarafından yapılan aşılar, serumlar ve tahaffuzı tedbirler vardır; Hükûmetçe hayvanlar aşılanır , serumlanır ve binnetice hastalar kurtarılır ve sağımlarda hastalığa tutturulmaz.

Hatırda tutulacak noktalar : Böyle bir hastalık görüldüğünde hemen Hükûmete ve hayvan hekimlerine haber vererek hayvanlarını aşılatırmak ve ölenleri derin çukurlara dere içlerine olmamak şartıyla gömmek, etlerini yimemek ve bulaşık yerleri tesbit ederek sürmek ve hükûmetce verilen ilaçlarla ilaçlamak. . . .

İnsanlarda Dalak—Şarbon: Virüsü; 1 — cilt , 2 — Bağırsaklar , 3 — Ciğerler yollarıyla insanlara bulaşır.

1 — Cilt yolu ile : Elle-

rinde, kollarında, yüzlerinde sıyrık bulunduğu zaman bu-
ralardan bedene geçer ve
orada 1—2—3 günlük devri
tefrihten sonra bir kaşıntı ve
sonra küçük bir çıban baş
gösterir ve daha sonra bu
çıbanın kaidesi katılaşır ve
mor siyahımtırak renk alır
ve çıban büyür ve etaaflı
şişer kırmızımtırak mor bir
renk alır daha sonra bu çı-
banlar büyür yara halinde
nerede çıkmışsa kolu, elleri,
yüzü, kaplar ve bunları um-
umî araz taakip ederek asfe-
ksi ve trizmüz ile telef eder.
Bu çıbanlara (karaçıban,
kasap çıbanı, dalak) derler.
En ziyade görülen şekli bu-
dur. Sineklerde hastalığı
nakle vasıta olabilirler.

2— Bağırsaklar yolu ile: Yarım pişmiş ve yahut çiğ şarbonlu et ve müstahzaratı (sucuk) yiyenlerde görülür. Hararet, kanlı ishal baş gösterir ve hastalar ölür. Nadir vak'alardandır.

3 — Ciğerler yolu ile :
Bu şekil daha nadirdir. Baş-
lıca yün fabrikalarında işle-
yenlerde görülür. Paçavracı
hastalığı denilir. Gayri vasfi
ve gayri muntazam hararetle
birlikte Zatürriei had arazi
göstererek hastaları hemen
daima helâk eder. Hastalık
anlaşılnca serumla tedavi
edilebilir. Binaenaleyh bu
vaziyette çiban görülünce
derhal insan hekimine
müracaat ve tedavi edilme-
lidir.

*Harputun etrafında bulunan
yer Adlarının tetkiki*

Eski devirlerden bu güne intikal eden has isimleri tetkik etmek ve onlardan tarihi hakikatlar çıkarmak tarih usulunda mühim bir mevzu teşkil eder . ve bunun için kendisine mahsus metodlarla çalışan bir ilim şubesi . Onomastika (Onomastique) vardır Onomastika nın tetkik çerçevesine giren unsurlardan en mühimmi yer adlarıdır . Tarihi araştırmalarda yer adlarının önemi bir kaç yöndendir . Her hangi bir insan cemaati , oturduğu yerlerin dağlarına , ırmaklarına , birleşme mevkilerine kendi dilinde isimler verir . bu yerler ikinci bir kavim tarafından istila edilir . yerleşen fatihler bu yer adlarının bir kısmını tahrif ederek bir kısmını aynile muhafaza ederek ve hatta kendi dillerin e terceme ederek muhafaza ederler . mesela Anadoluda Türklerin pek eski izlerini yer adlarıyla bula biliriz Seyhan ile Fırat Arasındaki sahaya Grekler Romalılar Comagenes der' erdi . Bunun eski şekli Kumuştur . Mezopotamiya gibi madeni kıt olan bir sahaya hükmeden asor impa atorluğunun madenlerini küçük küçük Asyadan temin ettiği açık bir hakikattir .

Ezcümle Komagenes'i de (Kapadokya) eski devirlerpe bir asor kolonisi idi. Toroslarda bulunan gümüş madenleri ise tarihin her devrin meşhur olup son devirlere kadar işletilmiştir. Agadeli Sargon (2700 ez

doğru) nun küçük asyaya yuhtığı seferi anlatan Tabletlerde Hattilerin memleketi "Gümüş dağı", adı ile zikrediliyor. []*

Bizim fikrimize göre mintikanın eski ismi Conagenes'in orjinal şekli olan Kumuş tarihin her devrinde küçük asyanın hakim halkını teşkil eden Turanlıların diline merbuttur. Burada bulunan gümüş madenlerine izafeten bu mintıkaya alem olmuştur. Yer adları tetkikinin önemini belirtmek için böyle misaller çoğaltılabilir. Biz bu metodla Harput havalisinde bulunan yer adlarını tetkik edeceğiz :

Mintikanın yer adlarını iki büyük lisanî gruba ayırabiliriz :

1 — *Türkçe yer adları*

2 — *Ermenice yer adları*

*Filhakika muntıkanın eski sakinleri sa-
yulan ermenilerin dilinden kalma bir çok
yer adlarına rastlamaktayız. Evvelki yazı-
larımızda Khaiptert kelimesinin ermenice
olduğunu isbat etmiştik. Bundan başka
bilhassa köy ve dağ isimlerinde ermenice
unsurlar vardır. Vaktile ermenilerin bulun-
duğu köylerin adları ekseriya ermenicedir
Bunların nihayetlerinde umumiyetle ik
lahikasını görürüz. Kesrik, Mornik, Arozik,
Pertek mahlelerinin eski isimleri olan*

[*] Bakımız , (Dr g. contenean La einilira
tion des Hitites et des Mitaneus page 12

*Siptinik Şebşebik ih . . . gibi. Bu(ik)lâhikası-
un ermenicede“ isimi mekân,, edatı olması
kuvvetle muhtemeldir. Netekim Mastarla-
rın arkasında bulunan sıcak ve kükürtlü
sularile meşhur kasabanın adını , Çermik
kelimesini ele alalım : Bu mevkiin ismi
bu sıcak kaynaklarla alâkadardır. Çerm
ermenice cıcak demektir. Bu halde ik lahi-
kası ancak isimi mekân edatı olabilir.*

Anadolunun diğer taraflarında da sıcak kaynakların ta eskiden beri aynı şekilde isim aldıklarını görüyoruz. Sivrihisarın 4—5 saat güney doğusunda bulunan sıcak suları havi köy yarma veya garma adıyla anılır. Kiepert bu kelimenin —Frikçe— olduğunu tahminle indogerman lisanlardan Sanskritçe gharma , Zeud gherema, eski İranca garma , yeni İranca germ, grekçe Thermos , Almanca Warm kelimelerine raptetiyorki, bu kelimelerin hepside men-sup oldukları gruplarda sıcak manasına gelmektedirler. [*]

*İndo iranienne lisanlardan olan Ermenice-
nin Çerm'i de bu kelimelerebağlanır*

*Pertek kelimesi ise Pert „ kal'e niha-
yetinde ek unsuru da Ermenicede tasğir
edatı olduğuna göre Pertek („ kal'ecik ,
küçük kal'e) demektir.*

Evvelden mahkûm olan ermenice yer adlarının yanında Koçkale , körpe, İçme, ayıbağı, karasaz gibi halis türkçe yer adlarında rastlarız. Türkçe yer adlarının bir kısmını da tetkik ettiğimiz zaman büyük tarihi hakikatlere destires oluyoruz.

Bu gün Anadolunun her tarafında 24 oğuz boyunun adlarını taşıyan bir çok köyler vesair yerler vardır. Her hangi muntika da rastladığımız bu yer adlarıyla o mun-

[*] Carl Ritter

Allgemeine Vergleichende Erdkunde, Kleinasien
S: 529

*tıkaya Oğuz istilâsında hangi boyların
yüreleşmiş olduğu kestirilebilir.*

Erkânı harbiyenin 200 binlik haritalarının Elâziz paftalarına göz gezdirelim : Çemişkezek yakınlarında Oğuzar , Elâzizin 25 kilometre kuzey doğusunda Oğuzlar ismini taşıyan iki köye tesadüf ediyoruz. Bu kelimeler 11 inci asırda ilk defa doğu anadoluya yayılan istilâlarını ileride mevzu bahs edeceğimiz Oğuzların kutlu hatırasını yaşatırlar. Harput havalisinde Oğuz boylarından kaçarakların ve Bayandırın isimlerine de rastlayyoruz.

*Geban yakınlarında Bayandır, Harputun
30 kilometre doğusunda kaçır köyleri.*

Bunlardan başka çarsancak civarında tatar, harputun 20 kilometre kuzey doğusunda Aşağı Özbey, Nazmiye'de kurnan, Elâziz'in 40 kilometre batısında kurikan Geban civarında aşağı kurikan yer adlarını görüyoruz.

*Tatar ve Özbey kelmelerini izahan
tüzum görmiyoruz. Kurnan'lar X— XIII ncü
asırlarda Cenubi Rusya ve Macaristanda
mevcudiyetlerini gördüğümüz meşhur bir
türk boyudur. Şaki anadolu dağları ara-
sında onların ismile anılan bir yere rastla-
nması hakikatan şayanı dikkattir. Kurikan-
lar ise yine malûm bir türk cemaatıdır.*

732 de dikilmiş olan Orhun kitabelerinde-iç kurikan ismile geçmektedirler. Meselâ: Bilgekaanı, Maka nın ölümünde taziyege gelen Budun'lardan bahsederken :

İleriden gün doğusundan Tabgaç (çin) Tu-
put, Oparapurim, kırğız, üç kurikan Otuz
tatar, kıtay, Tabbati, bunca Budun gelip
sığtımış, yuğlamış diyor. [8]

Çemişkezeyin güneyinde —Mengüçek—
isminde bir köye rastlıyoruz. Bu kelime

[8] Orhu kitabeleri bilge kaan abidesi

Türkçe (Mengüç - ebedî) ve (cek) taşığır edatından Müteşkkildir.Ve 12 inci asırda Erzincan , Kemah , kögonya ve Divrigi de hükûmet süren meşhur Türk prensleriniu aile adıdır.

Harputun (5) kilometre kadar kuzey doğusunda bulunan kaynaklarının so'uk-luğu ile meşhur buzluk bahçelerinde Ozan gölü ismile anılan bir menba vardır. Ozan her kesin bildiği üzere Oğuzların saz şair-leri

Ağır, ağır akan muradın ötesindeki karlarla örtülü dağlardan kopan serin rüzgârların okşadığı buzluk bahçelerinde Oğuzların [9]

bediyatını ifade eden bir kelimeye rastlamak insana ne büyük inşirah veriyor.

Nurettin B. Ardiç

[9] Dikkat edilecek olursa bütün boylarının isimlerini taşıyan yerlerin bir çoğunun Dersim mıntıkasında olduğu görülür. Bunun manası büyüktür. İleride Dersimin Etnik vaziyetinden ve onun tarihi teşekkülünden bahsedeceğimizden şimdilik ancak nazarı dikkati celp ile iktifa ediyoruz.

Şarımızda olup bitenler

Sağlık Direktörlüğü-
nde ;

Çemişkezek kazasının
Mansavut köyünde,
pertek ilçesinin merke-
zinde ve il merkezinde
Tifo vakaları görülmüş
icap eden Aşı ve tedabir
yaptırılmış , Hastahğin
tevessüüne meydan veri-
lmemiştir .

Memleket hastane -
sinde üç mütehassıs
tarafından muracaat eden
pek çok hastalar tedavi
edilmiş ve hastahanenin
muracaat eden hastala-
ra nisbeten kadrosunun
kafi gelememekte olma-
sı hasebile 50 yata-
ğın 70 e iblağı için
vilâyet nezdinde teşeb-
büsatta bulunulmuştur .

Bayındırlık İşleri ,

Pertek köprüsünün
tamiratına başlanmıştır
bitmek üzredir . İlimiz-
de yeniden yaptırılmağa
başlanan Beton arma
köprülerin istikşafı

bitmiştir . keşif evrakı
Bayındırlık bakanlığına
gönderilmiştir .

Elâziz — Erzincan
yolu üzerindeki Beton
arma keban köprüsü
inşaatı faaliyetle devam
etmektedir ,

Bütün bu faaliyete
ilbay Tevfik gür ün
şaşmaz disiplin ve
kontroluna inzınam
eden genç fen mumurla-
rının mesaisile bir kat
daha ehemmiyet verilm-
ekte ve hızını çok ileri-
ye götürmektedir ,

İşkân Dairesinde .

İlimizde Göçmen
iş başlı başına bir mev-
zu haline gelmiş ve baş-
ta ilbay olmak üzere
bütün alakadarların
önemli mesai sarfını
icap ettirmiştir . Göç-
menlere 300 koyun
halktan toplanarak
verilmiş ve ayrıca halkın
yardımı ve ilbaylığın
bu muhik yardımı temin
için makul tedbirlerle
6000 kilo buğday . 200

kilo yağ 100 kilo Tuz
7000 kilo odun verilmiş
tır . Ayrıca Halk tara-
fından 100 hasır 1324
kazak ve bir çok çama-
şır ihzar edilerek yoksul
göçmenlere dağıtılmış-
tır ,

Ziraat Direktörlüğünde

İlavaların kânunlar içeri-
sinde yaz ayı şeklinde gıtme-
si kış ve soğuk olmaması
dolayısıyla Rençberden gayri
halkı sevindirmekte isede
Ziraat hususunda cıdıçe
vermektedir . Çünkü âğaçla-
rın tomureukleri kabarmış
ve açılmak üzredir . Binaen
aleyh bir gün ağaçlar çiçek-
lenecek ve gördüğü şiddetli
ruzgâr ve soğuk kar netice-
sinde yanacaktır . ileride
Elâzizde hiç meyve olma-
yacaktır .

Turan Matbaasında
basılmıştır

MAHMET CAKIROĞLU'DAN
ALINTI